

Әдебиетлар

1. Каракалпак фольклоры. VI том, «Қырық қыз». –Н.: «Қаракалпақстан», 1980.
2. Геродот. Книга 1. –С.212.
3. Каракалпак халық творчествосы. –Төрткүл: 1940.
4. Книга Марко Поло. Госиздат. Географической лит-ры. –Москва: 1956.
5. История народов Узбекистана. Т.1. –Ташкент: 1950.
6. Фердауси. Шахнама том - II, –Москва: 1960.

РЕЗЮМЕ

Мақолада халқимизнинг ўтмиши ва тарихи ақс этган қорақалпоқ халқ қахрамонлик достони “Қырық қыз” достониде ёшлар тарбияси, уларнинг меҳнатсеварлиги, одоб-иқроми, душманга қарши бирлашиб, қуч тўплаб она ватан озодлиги учун қураши, ундаги қахрамонларнинг ватанпарварлик, ҳарбий ҳунар ўрганиши, ақл, одоб, ҳуқуқ, меҳнат, гўзаллик, инсонийлик намуналари ҳақидаги қарашлари берилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассказывается о каракалпакской народно-героическом дастане "Қырық қыз (Сорок девушек)", описывающий прошлое и историю нашего народа, о воспитании молодёжи, их трудолюбии, нравственность, объединении сил против врага, в борьбе за свободу родной Родины, патриотизме героев, учении военному делу, умении, праве, труде, красоте, признаки человечества.

SUMMARY

The article tells about the Karakalpak people's heroic dastan "Kirik kiz (Forty girls)", which depicts the past and history of our people, about raising children, their hard work, morality, uniting forces against the enemy, the struggle for the freedom of their homeland, the patriotism of heroes, military teaching skill, law, labor, beauty, signs of humanity.

МАҚТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАРБИЯЛАНУВЧИЛАРИНИ МИЛЛИЙ ҒОЯ РУҲИДА ТАРБИЯЛАШДА МЕДИАМАХСУЛОТЛАРИ ЎРНИ

Ф.Шерманова- таянч докторант

Қори Ниёзий номидаги илмий тадқиқот институти

Таянч сўзлар: замонавий технологиялар, ижтимоий тармоқлар, медиа восита, интернет, медиахафсизлик, телевидения, мультфильм, уяли телефон.

Ключевые слова: современные технологии, социальные сети, медиа средства, интернет, медиа безопасность, телеведение, мультфильм, мобильный телефон.

Key words: modern technologies, social networks, media tools, Internet, media security, television, cartoon, mobile phone.

Маҳаллий ва хорижий тажриба шуни кўрсатадики, болаларнинг янги - медиа технологиялари билан танишиши даври яшариб бормоқда. Ҳозирги кунда болалар мактабгача ёшдан бошлаб шахсий компьютер, мобил телефон ва интернетдан фойдаланишни қисман ўзлаштириб олган. Шу сабабли, болаларда медиасаводхонликни шакллантириш ва ривожлантириш муаммоси бўйича турли ижтимоий институтлар ва оила марказларида алоҳида тадқиқотлар олиб борилмоқда. Ушбу ижтимоий муаммо бўйича ёш тадқиқотчилар, педагоглар, ота-оналар ва мактабгача таълим ташкилотлари тарбиячилари ўз тадқиқотларида, амалий тарбиявий ишларида ва оилалардаги фарзанд тарбияси жараёнларида мунтазам эътиборда бўлишлари лозим.

Мамлакатимизда 2018 йил ҳолатига кўра, 1500дан ортиқ оммавий ахборот воситалари фаолият юритаётган бўлса шулардан 750 та газета, 264 та журнал, 16 та ахборотнома-бюллетень, 4 та ахборот агентлиги, 63 та телевидение, 34 та радио каналлар ва рақамли ахборот технологиялари ҳамда 300 дан ортиқ веб-сайтлар рўйхатдан ўтган. Қайд этилган оммавий ахборот воситалари ичида телекоммуникация тизими, телетомошабинлар аудиториясининг катта қисмини камраб олиши нуктаи назаридан аҳамиятлидир. Булар орасида айниқса, телекўрсатувларнинг психологик таъсирига берилувчан ёш томошабинлар аудиториясининг борлиги ушбу йўналишда кўплаб тадқиқотлар олиб боришни талаб этади. Ҳозирги кунда телекоммуникация тизими орқали узатилаётган кўрсатув ва турли намоишларнинг ёш авлод руҳияти ва маънавиятига, улар шахсиятининг шаклланишига таъсирини илмий жиҳатдан ўрганиш ва тадқиқ этиш долзарб муаммо сифатида ўрганилмоқда.

Телевидение турли мавзулардаги ахборотларни тарқатиш манбаидир. Булар тижорат, сиёсий, маданий, таълим, кўнгилочар ва бошқалар. Буларнинг барчаси реклама билан қўшилиб омма онгига эгалик қилишнинг қудратли механизмига айланди. Дунёда кенг тарқалган медиа воситаларидан бири –телевидениядир. Телевидения орқали намоиш этилаётган ахборот воситаларининг энг сеvimли жанрларидан бири – бу

сериаллардир. Намойиш этилаётган сериалларнинг тарбиявий жиҳатдан қимматига эгалари билан бирга миллий кадриятларимиз ва анъаналаримизга мутлоқ мос келмайдиган, ўзлгимизга тамомила тесқари, маънавий экспансияни амалга оширувчилари ҳам талайгинадир.

Шунингдек, маҳаллий, сунъий йўлдош ва кабел телевидениялари орқали деярли ҳар куни намоиш этилаётган мультипликацион филмларнинг сифати, ранг-баранглиги, кичик ёшдаги гўдақлар онгини тезда қарам қилиш қучига эга бўлган бундай воситаларнинг ҳаёт тарзимизга тез суръатларда сезиларли кириб келиши ҳам ҳар бир ёш авлодда медиасаводхонлики мунтазам ошириб боришни талаб этади. Мультипликацион махсулотлар кино санъатининг кичик бир жанри бўлиб болани соатлаб вақтини беҳуда телевизор ёнида ўтиришга мажбур этади. Ҳар бир нарсанинг яхши ва ёмон томони бўлгани каби мультфильмларнинг ҳам болалар онгига фойдали ва зарарли тарафлари мавжуд. Мультфильмлар кичик томошабинда чуқур ва ўчмас таассурот қолдиради, яхшилик ва ёмонлик ҳақида илк тушунчаларни пайдо қилади. Эртақлар асосида ишланган асарни бола қалбида қахрамонлик, мардлик, Ватанга бўлган чин муҳаббат ҳамда чексиз садоқатини ифодалаб, беғуборликни қучайтиради бошқача кўз билан кўради, эшитганда ёки ўқиганда илғамаган жиҳатларни илғайди. Мультфильмлар гўдақнинг улғайиб, қасб танлаши, келажакда қандай йўлдан бориши, ҳаётини қандай ахлоқий-маънавий мезонлар, асосларга қуришида муҳим рол ўйнайди.

Ғарб давлатларида ишлаб чиқарилаётган мультфильмлар болаларга ҳар доим ҳам ижобий таъсир кўрсатмаяпти. Сир эмас, ҳозирги вақтда глобаллашув туфайли бугунги тараққиётга, инсон ҳаёти, айниқса, ёшлар ва болалар онгу тафаккурига, тарбиясига турли таҳдидлар, ғаразли мақсадлар ҳавф солмоқда. Руҳшуносларнинг фикрича, мультфильмлар болаларнинг келажакда қандай шахс бўлиб улғайишига катта таъсир кўрсатар экан. Одатда, кичик ёшдаги болалар ўзлари томоша қилган мультфильм қахрамонлари ҳаракатларини тақлид қилишга,

уларнинг жасоратини қайтаришга интилади. Ўз навбатида, бу мамлакатимизга кириб келаётган айрим хориж мультфильмлари мисолида ҳам намоён бўлмоқда. Зўравонлик, ёвузлик, жангарилик ва беҳаёлик каби иллатларни тарғиб қиладиган бундай мультасарлар халқимизнинг фарзанд тарбиялаш билан боғлиқ неча минг йиллик анъана ва қадриятларига мутлақо зиддир.

Айниқса ҳозирги кунда, мурғак гўдакнинг қўлига уяли телефон тутқишнинг одат қилган “шуни кўрса жим ўтиради, тўполон қилмайди”, “қўшнимнинг икки ёшли боласи телефонни бемалол ишлатади”, “бу замон талаби билмаса орқада қолиб кетади” деб фикрловчи ота-оналаримиз жуда кўп учрайди. Болаларнинг компьютер ва интернетга тобе бўлиб қолишларига аксарият ҳолларда ота-оналарнинг ўзлари сабабчи бўлиб қолишмоқда. Психологларнинг таъкидлашича уяли телефонларга инсонлар ҳар қандай ёшда боғланиб қолишади, аммо ёш болалар унга кўпроқ мойил бўлишади. Фарзандга ортикча меҳр кўрсатиш, унинг барча истакларини муҳайё қилиш ва ёки аксинча, унга буткул эътиборсиз бўлиш, унинг юриш-туриши билан қизиқмаслик болаларнинг виртуал оламга кириб кетишларига олиб келмоқда. Интернет ва компьютер ўйинлари болаларнинг кўнгилхушлик маскани бўлиб бормоқда.

Москва болалар психиатрларидан бири Анна Портнова бола уяли телефондан 7ёшга тўлгандан кейин фойдаланиш керак, деб ҳисоблайди. Ва, албатта, бола телефонга қанча вақт сарфлашини назорат қилиш керак. Бошланғич мактабда, боланинг телевизор, компьютер ва телефон экранига қарайдиган умумий вақти кўнига 45-60 дақиқадан ошмаслиги керак дейди.

Кўп телевизор, компьютер ва телефон экранига қараш оқибатида болаларнинг кўриш қобилияти сустайиб боради. Кўзларининг зарарланганлигининг дастлабки аломати – бола экранга тикилиб олиб, кўзларини пирпиратмасдан томоша қилганидан кўз етарлича намланмайди ва кўз ачишиши бошланади.

Болаларнинг медиа технологияларга қарам бўлиб қолмасликлари учун қуйидагилар тавсия этилади:

1) Болалар хонасига имкон қадар телевизор қўймаслик.

2) Болалар маълум бир дастурни томоша

Адабиётлар

1. Фатьянов В.М. Роль Интернета в современном коммуникативном пространстве Российской молодежи: социокультурный аспект. //Ежеквартальный научный журнал «Вестник АГУ», Выпуск 2(199), 2017.

2. Абдукодилов А.А., Бегматова Н.Х. “Мактабгача таълим муассасаларида мультимедиа технологиясидан фойдаланиш услуби”. – Қарши: “Насаф” 2011.

3. Ибрагимов Р.Қ “Болалар камолотида мультфильмнинг ўрни” магистрлик диссертация.

4. news.ru/society/rebenok-smartfon/

5. <https://uz.drafare.com/bolalar-va-texnologiya>

қилгандан сўнг уни ўчириб қўйиш. Айниқса овқатланаётган ва ўй вазифасини бажараётган вақтда.

3) Болаларга мультфильм, кино ёки кўрсатувларни танлашда ёрдам бериш.

4) Экран вақтини чеклаш.

5) Компьютерни билим олиш воситаси сифатида сингдириш.

6) Компьютер ёки уяли телефонда имкони борича ўйин ўйнашни таъкидлаш. мантикий, арифметик ва нутқни ўстирувчи ўйинлардан фойдаланиш ҳамда ўйин вақтини чеклаш.

7) Болани ёрқин кизикарли воқеалар билан таъминлаш (китоблар ўқиш бериш, болалар томошаларига, истирохат боғларига, театр, музейларга олиб бориш).

Юқоридаги фикрларга асосланиб, қуйидаги хулосаларни чиқариш лозим:

1. Замонавий технологияларнинг ёш авлодга таъсирига қарши кўрашиш мақсадида мунтазам ва тизимли равишда ота-оналар, тарбиячилар, ўқитувчилар ва педагогик фаолият билан шўғулланадиган бошқа мутахассислар билан яқин ҳамкорликда иш олиб борилиши керак.

2. Боланинг замонавий технологиялардан фойдаланишини бутунлай таъкидлаш имконсиздир. Лекин асосий эътиборни боланинг интернетдан қандай тартибда фойдаланаётганлиги ва ўтказадиган вақтини назорат қилишга қаратиш лозим.

3. Таърибали мутахассислар ва ёш олимлар томонидан болаларга қандай ахборотлардан фойдаланиш зарур ва қандай манбаълардан фойдаланмаслик талаб этилиши юзасидан улар билим ва кўникмаларини мунтазам ошириб бориш мақсадида тавсиялар ишлаб чиқиш зарур.

Ҳозирги мураккаб ва таҳликали замонда миллий ўзлимиз, азалий қадриятларимизга ёт ва бегона бўлган турли хуружлар, ёшларимизнинг онги ва қалбини эгаллашга қаратилган ғаразли интилишлар тобора кучайиб бораётганлиги барчамизни янада хушёр ва огоҳ бўлишга даъват этиши табиийдир. Ўғил қизларимизни юксак маънавиятли инсонлар этиб тарбиялаш, асрлар давомида шаклланган ор-номус, андиша, ҳаё ва ифбат, ота онага ҳурмат, Ватанга садоқат каби ахлокий мезонлар асосида камолга етказишда ҳар бир воқеа ҳодисанинг аҳамияти катта.

РЕЗЮМЕ

Мақолада ёш авлод дунёқарашини шакллантиришда электрон медиа воситаларнинг таъсири, медиахавфсизликни таъминлаш чора тадбирлари кўриб чиқилган.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуется влияние электронных медиасредств на формирование кругозора молодого поколения. Изучены вопросы обеспечения медиабезопасности.

SUMMARY

The article examines the influence of electronic media on the formation of the outlook of the younger generation. Also the issues of media security were studied.